

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A82/026

22 november 1982

SINO-SOWJET RELATIE THANS IN STADIUM VAN "OPTIMISME"

De weer herstelde dialoog tussen de Sowjet-Unie en China heeft in het kader van de gebeurtenissen rond het overlijden van nieuwe impulsen gekregen.

In de marge van de begrafenisplechtigheden kwam het namelijk wederzijds tot een aantal ontmoetingen en uitspraken die hebben bijgedragen aan een inmiddels merkbare verbetering van de sfeer tussen de leiders in Moskou en Peking. De vraag is echter wel of het optimisme dat thans in beide kampen gekoesterd wordt, bewaard kan blijven tot de eerstvolgende overlegronde in de Sowjetrussische hoofdstad het komend voorjaar.

SINO-SOWJET RELATIE THANS IN STADIUM VAN "OPTIMISME"

Het is misschien niet zo dat het overlijden van Sowjetpresident en partijleider een oplossing van het Sino-Sowjetconflict dichterbij heeft gebracht, maar wel kan reeds nu worden opgemerkt dat wat zich in het kader van zijn begrafenis tussen de beide landen heeft afgespeeld, een nieuwe fase in de al meer dan twintig jaar durende vijandschap lijkt te markeren.

Dát er overigens in de loop van dit jaar beweging is gekomen in de verhouding tussen Moskou en Peking, welke geen directe dialoog meer kende sinds het bestaande overleg als gevolg van "Afghanistan" eind 1979 eenzijdig door China was verbroken, was al te danken aan initiatieven van (c.s. Hij was het immers die de Chinezen krachtiger dan lange tijd het geval was geweest opriep tot normalisatie van de betrekkingen, de eerste keer vanuit Tashkent (24-3-'82), de laatste keer vanuit Baku (26-9-'82).

Over het algemeen heerst in kringen van westelijke waarnemers de opvatting dat de redenen voor de pogingen van het Kremlin om de impasse te doorbreken gezocht moeten worden in de interne ontwikkelingen in China van de laatste jaren, in de groeiende teleurstelling in de Volksrepubliek over de relaties met de Verenigde Staten (met name ten aanzien van Taiwan) en in de door Moskou zelf gevoelde behoefte naar ontspanning aan de oostelijke grensen van de Sowjet-Unie.

Bij alle meer of minder opvallende tekenen van een verbetering van de verhouding, in de vorm van informele diplomatieke contacten, uitwisselingen van wetenschappers en sportlieden, verzachting van de polemiek etc, is Peking's reactie op de Sowjetavances desalniettemin enige maanden lang na "Tashkent" formeel zeer afstandelijk geweest. Bij herhaling confronteerden China's leiders Moskou met "onmogelijke" voorwaarden vooraf als "praktische stappen" door de Sowjets te nemen met betrekking tot een vermindering van troepen aan gene zijde van de Chinese grens (inclusief die in Mongolië), terugtrekking uit Afghanistan en onthouding van steun aan de Vietnamese bezetting van Kampuchea.

Gedurende de afgelopen zomermaanden echter evolueerde de Chinese opstelling toch in de richting van meer bereidwilligheid. Naar de oorzaak kan slechts worden gegist, al zullen de onbevredigde gevoelens over de Sino-Amerikaanse verklaring ten aanzien van Taiwan (op 17-8-'82), alsmede interne schermutse-

lingen tussen de machthebbers en zekere hoge militaire kringen in de aanloop naar het Twaalfde CCP congres daar wellicht niet vreemd aan zijn geweest. Daarnaast heet een politiek die streeft naar equidistantie ten opzichte van Washington en Moskou van groot belang voor de om nieuwe impulsen verleggen Chinese positie binnen de Derde Wereld.

Onmiddellijk na afloop van het Chinese partijcongres, medio september, bleek in welke zin Peking's opstelling met betrekking tot wederopname van het bilateraal overleg zich had ontwikkeld : met de gesprekken zou op korte termijn en derhalve zonder voorwaarden vooraf begonnen kunnen worden. De sceptische verklaringen van Chinese leiders ten spijt, "praktische stappen" van Moskou eisend en zonder twijfel mede bedoeld om overspannen verwachtingen van meet af aan in te tomen, arriveerde de Sowjet Vice-minister van BuZa, de "vaste onderhandelaar" met de Chinezen, in Peking en startte de dialoog op 5 oktober.

Zonder veel informatie over wat behandeld of bereikt was, maar in een sfeer van wederzijds optimisme kwam op 20 oktober aan deze eerste gespreksronde een eind. Afgesproken werd om over enige tijd in Moskou verder te gaan.

Vermoedelijk zou het voor enkele maanden bij deze qua sfeer positieve, maar inhoudelijk tamelijk vage ontmoetingen zijn gebleven als niet op 10 november was overleden. Gedurende de dagen vóór en onmiddellijk na de begrafenis bevonden de machthebbers in Peking zowel als in Moskou zich echter in de onvoorziene omstandigheid dat zij al snel na de eerste overlegronde in de Chinese hoofdstad althans op het protocollaire vlak iets van hun verbeterde verstandhouding dienden te laten blijken.

De condoleantieboodschappen, van de vaste commissie van het Nationale Volkscongres en een gezamenlijke van het Chinese Volksgenootschap voor Vriendschap met het Buitenland en de Sino-Sowjet Vriendschapsvereniging, waren hartelijk van toon. (Niet helemaal vergelijkbaar maar wel illustratief voor wat er sedertdien is veranderd : in september 1976 werd bij het overlijden van CCP voorzitter het Sowjet condoleantietelegram nog botweg geweigerd vanwege "het ontbreken van partijrelaties").

Op vrijdag 12 november bezocht Volkscongres vice-voorzitter (tevens CCP Politburo lid) voor het tekenen van het condoleantieregister de Sowjetrussische ambassade, vergezeld van BuZa-minister (en CC-lid)

sprak er over de "traditionele vriendschap tussen het Chinese en het Sowjetvolk" en zei te hopen "dat de relaties tussen beide landen stap voor

stap in de richting van een normalisatie zullen gaan". Daarmee was het voor de eerste keer dat een Chinese leider zinspeelde op geleidelijkheid in de verbetering van de betrekkingen.

De volgende dag, zaterdag 13 november, zag BuZa-minister zich benoemd tot speciale afgezant van de Chinese regering naar de uitvaart van . Ook dit betekende een doorbraak, aangezien de laatste leider van enig aanzien uit Peking die zich naar Moskou had begeven nog was geweest, in november 1964 in zijn hoedanigheid van premier.

Bij zijn vertrek sprak de hoop uit "dat de nieuwe secretaris-generaal de ingeslagen weg (zou) vervolgen en zich (zou) inspannen om de betrekkingen te verbeteren".

Bij de ontvangst van de gasten door de Sowjetleiders na afloop van de teraardebestelling van op maandag 15 november viel een duidelijke voorkeursbehandeling ten deel van de kant van de nieuwe CPSU-leider.

Laatstgenoemde had tevoren, in zijn grafrede, de aandacht gevraagd voor "de gemeenschappelijke doelstellingen en idealen van alle communisten in de gehele wereld", iets wat samen met het aangekondigde streven naar "vergroting van de cohesie binnen de gemeenschap van socialistische landen" met gemak als tevens een beroep op China kon worden uitgelegd.

De volgende dag kwam het tot een, volgens TASS, anderhalf uur durend gesprek tussen en zijn Sowjet ambtgenoot , waarbij overigens ook aanwezig was. (De ontmoeting riep reminiscenties op aan het treffen tussen en op het vliegveld van Peking in 1969, in de marge van toevallig ook een begrafenis, die van de Vietnamese leider). Van werd bij deze gelegenheid niet meer bekend dan dat hij uitdrukking had gegeven aan "het grote belang dat de Sowjet-Unie hecht aan normalisering van de betrekkingen met China". daarentegen bracht opnieuw de "geleidelijkheid" naar voren waarmee "in gezamenlijke inspanningen aan verbetering van de relaties zou moeten worden gewerkt. Dat de Chinese BuZa-minister kort na zijn terugkomst in Peking aftrad had hier en daar nogal wat speculaties tot gevolg. Het betrof hier echter een mutatie die al enige tijd werd verwacht en die stellig met 's zwakke gezondheid te maken heeft. Vermoedelijk heeft men zijn minder ervaren opvolger nog niet direct met deze belangrijke "begrafenismissie" willen opzadelen. Redenen om er een koerswijziging uit af te lezen zijn er in elk geval niet.

Alle ontwikkelingen, signalen en optimistische uitspraken, door de onvoorziene omstandigheid van 's overlijden tot stand gekomen, zullen slechts van tijdelijke aard en zonder veel betekenis blijken te zijn als er niet op de een of andere manier van een vervolg op korte termijn sprake is. In dit verband, en tegen de achtergrond van het door de Chinese leiders thans benadrukken van de weg van de geleidelijkheid, is de uitspraak van de hoofdredacteur van het CPSU dagblad "Prawda" (tevens CC-lid) , dat "men het misschien eens zou kunnen worden over wederzijdse troepenvermindering aan de gemeenschappelijke grens", gedaan op 17 november, tamelijk opvallend. Immers op deze wijze lijkt de Sowjet-Unie al aan te geven waar de eerste praktische stap te verwachten is. Elke Chinese reactie hierop die niet duidelijk teruggrijpt naar eisen eveneens ten aanzien van Afghanistan en Vietnam zal dan ook een versterking getekenen van de optimistische sfeer die de laatste weken tussen Peking en Moskou is ontstaan.